

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Маргаритова Маргаритова-Вучкова
член на научно жури за защита на дисертационен труд на тема:
**ПРЕВЕНЦИЯ НА ПРЕСТЪПНОСТТА, СВЪРЗАНА С ДОМАШНОТО
НАСИЛИЕ СПРЯМО ЖЕНИ В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН**

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Криминология“

на **МАКПАЛ БАХИТЖАНКИЗИ КАЙНАЗАРОВА**

докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Правни науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“

Научени ръководител: доц. д-р Валентин Недев

1. Данни за докторанта и докторантурата

Макпал Бахитжанкизи Кайназирова е завършила Таразкия държавен педагогически институт по специалност „Основи на правото и икономиката“ с бакалавърска степен през 2011 г. През 2015 г. тя получава магистърска степен по право от Таразкия държавен университет „М.Х. Дулати“.

Със заповед на ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ № 491/15.07.2021 г. Айжан Баубериковна Бауберикова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Правни науки“ на Юридическия факултет в докторска програма „Криминология“. След изпълнение на съответните задължения, свързани с докторантурата, със заповед № 238/18.04.2023 г. тя е отчислена с право на защита. При обучението ѝ в докторантура са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ, правилника за неговото приложение и съответния правилник на Варненския свободен университет.

2. Актуалност и значимост на дисертационния труд

Домашното насилие срещу жени засяга не само отделно взета държава или регион, а е глобален феномен. То не познава социални и икономически граници и накрънява права и свободи на жени с всякакъв социално-икономически статус. Съществува отдавна, но дълго се смяташе за личен и домашен проблем и така се стигаше до неговото подценяване. Това значително възпрепятстваше признаването му като форма на нарушаване на човешките права. За него се заговори открито едва в последните няколко десетилетия.

Домашното и основано на пола насилие са общозначими проблеми, противодействието на които е изведено като приоритет в документите на редица международни организации. Неслучайно са приети множество международни инструменти, целящи да ограничат неговите размери и създаващи основа за по-ефективното му противодействие.

Значимостта на този проблем е голяма и за Република Казахстан, където официалните статистически данни за извършени насилствени престъпления, както и за актовете на домашно насилие срещу жени, са доста обезпокоителни. Същевременно въпреки наличието на множество изследвания по проблемите на домашното насилие и голямото количество публикации, малко са тези с комплексен характер, отнасящи се за ситуацията в републиката. Не са достатъчно изяснени такива проблеми, като

наказателноправната характеристика на домашното насилие, основните насоки за усъвършенстване организационната работа на правоохранителните органи, насочена срещу домашното население по отношение на жените, което обосновава и неговата актуалност.

3. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Работата се състои от въведение, три глави (първите две от тях с по три параграфа и третата – от четири), заключение, библиография и две приложения. Тя е илюстрирана с 45 таблици, 23 диаграми и една карта. Общият ѝ обем е от 256 страници. Библиографията включва 291 източника на кирилица и латиница, от които 87 са интернет източници, а 57 са правни и номативни актове и проекти на закони. Бележките под линия са 286 и коректно отразяват позоваванията от основния текст.

Във **въведението** е обоснована актуалността и значимостта на изследването. Формулирани са целта, задачите (девет на брой), обектът и предметът на изследването. Представена е методологията, както и използваните частнонаучни методи, измежду които следваше да бъде открит и социологическият (който е пропуснат), макар че е приложен в изследването. Докторантката е провела две анкетни проучвания – едно сред населението и друго – сред работещи в кризисни центрове. Макар че те не са репрезентативни, техните данни съвпадат с други изследвания и в този смисъл представляват допълнителен ориентир за изготвените изводи и препоръки.

Формулираните девет тези представляват по-скоро изводи на докторантката в резултат на проведеното от нея изследване.

В **глава първа** са разгледани проблемите за същността на престъпното насилие срещу жените. В § 1 е направен обзор на понятието „насилие“ в различни аспекти – етимологичен, философски, здравен, наказателноправен и криминологичен. Разгледани са класификации на видовете насилие и основните му признаци. Обосновано е, че насилието в семейството е вид престъпно насилие, което наред с общите характеристики има и свои специфики. Направен е обзор на правната регламентация на домашното насилие в законодателствата на редица европейски държави и на страните от ОНД (Киргизстан, Узбекистан, Грузия, Армения, Молдова, Таджикистан, Азербайджан, Литва, Русия, Украйна, Казахстан). Представени са и данни от проведеното анкетно проучване сред населението какво се разбира под „насилие“ и „домашно насилие“ от респондентите и те са сравнени с други национални проучвания. Във втория параграф са разгледани въпросите на типологията на домашното насилие. Голяма част обаче е посветена на обзора на международните актове, свързани с насилието срещу жени и домашното насилие, особено на Истамбулската конвенция и споровете около нея. Направен е обзор на различните класификация на насилието срещу жени в международен аспект. Докторантката достига до извода, че то може да бъде подразделено на физическо насилие в семейството, сексуално, психологическо и икономическо и се съгласява с тезата, че може да преминава от една в друга форма във времето. Дадена е характеристика на всяка една от формите на домашното насилие. В § 3 са разгледани спецификите на законодателството на РК за криминализация и декриминализация на съставите на престъпления, свързани с домашното насилие. Акцентът в този аспект е поставен върху леките телесни повреди и побоя, които неколккратно са били включвани като престъпления в НК, преследвани по частен път и изключвани от него чрез квалифицирането им като правонарушения, преследвани по административен път. Докторантката поддържа тезата и излага аргументи, че мястото им е в НК, тъй като така по-добре биха били защитени жертвите на домашно насилие. В този параграф фокусът е към законодателната рамка и необходимостта от

нейната промяна по повод превенцията на домашното насилие като цяло, а не е насочен към спецификата на мерките срещу жените като жертва на домашно насилие.

Глава втора е посветена на криминологичната характеристика на насилствените престъпления в семейството, извършени срещу жени. Анализът се основава на данни за последните пет години (2017-2021) и установява, че на фона на общото намаляване на регистрираната престъпност като цяло и на насилствената е нараснало нивото на престъпленията в семейно-битовата сфера срещу жени. Обърнато е внимание на латентността на този вид посегателства и е направен опит да се изследват причините за това на основата на проведеното анкетно проучване. В § 2 са разгледани основните фактори, детерминиращи престъпленията срещу жени в семейно-битовата сфера. Направен е обзор на литературата по въпроса за причините за насилствената престъпност и насилието в семейно-битовата сфера, на основата на които докторантката предлага своя класификация, като взема под внимание и получените данни от анкетните проучвания. Без да претендира за изчерпателност, тя откроява следните: материални и жилищни проблеми, интензивна алкохолизация, лош семеен опит в своето семейство и в резултат на възпитанието, липса на реакция от страна на съответните правоохранителни органи, виктимно поведение на потърпевшите.(с.120) Като специфична е открояна причината, свързана с икономическата зависимост на жената от съпруга ѝ, което се основава както на традициите, така и на религията. В т.3 на изводите са посочени причини, които са различни от тези в изложението същия параграф. Параграф трети според заглавието му би следвало да е посветен на криминологичната оценка на последиците от престъпленията в семейно-битовата сфера по отношение на жените. Обаче и тук е представен анализ на пострадалите от домашно насилие. Отново се подчертава проблемът с високата латентност. Описани са специалните социални услуги, които се предоставят на жертвите на битово насилие. Едва на с. 128-130 са представени данни от анкетното проучване за последиците за пострадалите жени от различните видове домашно насилие. Този параграф е доста разхвърлян и несистематизиран. Има излишна информация, която дублира тази от §2.

Глава трета е посветена на основните насоки за превенция на насилствените престъпления в семейството по отношение на жени. Параграф първи е озаглавен „Наказателно-правни мерки за защита на жените от домашно насилие“, но заглавието не съответства на съдържанието му. В него по-скоро е представена картината на осъществяваната държавна политика в сферата на защита от домашно насилие по отношение на жените и нейната оценка от обществото и от специалистите. Направените изводи не произтичат от съдържанието на изложеното в този параграф. Обсъждат се и получените резултати от анкетата относно ефективността на мерките за превенция на домашното насилие и пътищата за подобряването им. Но тези данни и двете диаграми - 11 и 12 се отнасят за насилствените престъпления срещу жени като цяло, а не само за домашното насилие (с.134-135) В този параграф е анализирана и ролята на органите на МВР във връзка с превенцията на домашното насилие и техните Описанието на този параграф в автореферата се разминава изцяло със съдържанието на дисертацията в същата част.

В параграф втори – „Законодателство за профилактика на домашното насилие по отношение на жени» е направен критичен преглед на съответното законодателство - Закона за профилактика на битовото насилие от 2010 г. и Закона за профилактика на правонарушенията. Установени са редица пропуски, празноти и несъответствия в него. В

тази връзка се предлагат промени de lege ferenda, които може да се приемат като приносен момент.

Част от проблематиката на този параграф е относима към параграф първи (напр. предложението за усъвършенстването на наказателния закон и необходимостта от криминализиране на определени деяния, които биха довели до реализирането на една от целите на Концепцията за семейна и джендърна политика – снижаване нивото на битовата престъпност - на с. 153). Предложените конкретни промени в НК, чрез които да се въведе като квафициращ признак нанасянето на тежка или средна телесна повреда в сферата на семейно-битовите отношения; да се криминализират леките телесни повреди, изтезанията, побоите и заплахите в семейно-битовата сфера, също са относими по-скоро към § 1.

Параграф трети е посветен на анализа на криминологичните мерки за защита на жените от домашно насилие. Открити са проблемите, които се наблюдават във връзка с прилагането им. Формулирани са редица препоръки за повишаването на ефективността на прилаганите мерки не само на законодателно, но и на организационно ниво. Голяма част от препоръките, направени на с. 171-173 във връзка с повишаването на ефективността на превенцията на домашното насилие срещу жени, са с приносен характер и са насочени към ранна превенция, а не към постфактум превенция.

В § 4 се разглеждат проблемите на защитата на жените от домашно насилие чрез действията и институциите на гражданското общество. Подчертано е, че НПО секторът в Казахстан разполага с големи възможности да предоставят широк спектър от услуги на жертвите на домашно насилие. Посочени са типовете услуги, които се предоставят от тези организации. Основен фокус е поставен върху дейността на кризисните центрове. Акцентирано е и върху необходимостта да се подобри взаимодействието и координацията в дейността на държавните институции и неправителствения сектор. Направени са редица препоръки за събирането и уеднаквяването на информацията по повод настъпването на жертвите на домашно насилие в кризисните центрове, създаването на регистър на насилниците и др.п., които са с приносен характер.

В **заключението** са формулирани основните изводи от изследването.

4. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Дисертационният труд притежава редица научно-теоретични, но най-вече множество научно-приложни приноси, които обогатяват научното познание в изследваната област. Той показва задълбочено вникване в проблематиката и познаването на практическите ѝ страни. Най-съществените от тях се заключават в следното:

4.1. Теоретичните приноси според моето мнение са в следните насоки :

- опита да се изяснят понятията „насилие“ и „домашно насилие“, включително и чрез данните на проведените две анкетни проучвания от докторантката;
- класификацията и изясняването в съдържателен план на видовете домашно насилие срещу жени;
- анализа на причините за латентността на домашното насилие срещу жени.

4.2. Научно-приложните приноси са в следните насоки:

- направената оценка на националната нормативна база, открояването на съществуващите пропуски и противоречия в законодателството, които ограничават ефективното противодействие на домашното насилие и предлагането на пътища за тяхното преодоляване;
- направеният сравнително-правен анализ на законодателството на 15 държави, насочено към защитата срещу домашното насилие, което би подпомогнало и усъвършенстването на относимите правни актове за Република Казахстан ;

- формулираните препоръки за повишаването на ефективността на прилаганите профилактични мерки в сферата на превенция на домашното насилие;
- . формулираните препоръки за усъвършенстването на статистическата отчетност и създаването на регистър на домашните насилници;
- множеството обосновани предложения за промени в законодателството de lege ferenda, насочени към оптимизирането на дейността по превенция на домашното насилие.

5. Критични бележки и препоръки

Извън посочените бележки в пункт 3 на становището бих искала да отбележа и следното:

Част от изводите към всеки параграф не произтичат от изложението му, а са представени a priori и са резултат по-скоро на изводите от други изследвания и научни източници.

На места има несъответствие между заглавието на дадения параграф и изложението в него (напр. § 3 на глава втора отчасти е относим към § 1 на същата глава; § 2 на глава трета отчасти е относим към § 1 на същата глава)

На много места проблемите се пренасят на по-широка плоскост – тази за насилието срещу жени изобщо или пък са изместени към проблематиката на домашното насилие като цяло. Така се изгубва фокусът върху обекта на самото изследване.

Твърде описателен е характерът на изложението относно нормативната база като ненужно подробно са представени текстовете на отделни нормативни актове вместо съдържанието им да бъде дадено по-синтезирано.

Категоризирането на някои видове престъпления като такива, относими към отделните видове домашно насилие срещу жени, не е много коректно. Така в таблица № 7 към икономическото насилие са отнесени неизпълнението на задължения по възпитанието на непълнолетни, злоупотребата с правата на попечител или настойник, поставянето в опасност, които или имат много по-широк характер, или въобще нямат нищо общо с този вид насилие.

Представените статистически данни съдържат противоречия и неясноти на места – напр. в таблици №№ 15 и 17 едни и същи данни се посочват веднъж като брой на жените жертви от престъпления в семейно-битовата сфера и втори път като общ брой на всички жертви от престъпления в семейно-битовата сфера.

На места изложението е доста разхвърляно и несистематизирано; наблюдава се повторение на проблематиката или на цели пасажки (напр. в гл. 1, § 2 се представят статистически данни за насилието срещу жени в световен и европейски аспект, макар че част от тези данни се съдържат и във въведението при обосноваване актуалността на изследването; отново има позоваване на Всеобщата декларация за правата на човека и то на същите текстове както в § 1); на места изложението е неясно или непълно и се губи смисълът (с. 127, абз. посл.; абз две на с. 146; с. 182, абз предпосл.)

Препоръката ми към докторантката е да продължи научно-изследователската си работа по темата и да я обогати с информация относно практиката на Европейския съд по правата на човека по чл. 8 от Европейската конвенция за защита правата на човека. От нея може да се извлече не само допълнителна информация за пропуските на различните органи в отделни държави в тази насока, но и идеи за повишаване ефективност на противодействие на домашното насилие срещу жени в Република Казахстан. Наред с това тя би могла да обогати емпиричното изследване с анкетирането на жени, настанени в кризисните центрове, от които да получи допълнителна информация за проблемите и трудностите на жертвите на домашно насилие.

6. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

Дисертационният труд е тестван със специална методика за липсата на плагиатство, за което е представен съответният документ, че той е оригинално научно изследване. Нямам основания да оспорвам неговата обективност и безпристрастност.

7. Автореферат

Авторефератът е в обем от 23 страници. В него в общи линии правилно са отразени изследователските изводи и препоръки. Но се установява несъответствие на места на неговата структура с тази на дисертацията. В автореферата е отбелязано, че глава трета се състои от три параграфа, а в дисертацията те са четири. Подобно несъответствие се наблюдава и в съдържателната част.

8. Публикации

По темата на дисертацията са налице три публикации, които са на доклади, изнесени на научна конференция с международно участие, организирана от Варненския свободен университет през 2022 г. Като цяло те отговарят на наукометричните изисквания.

7. Заключение

Независимо от направените критични бележки намирам, че изследването има много достоинства, които ми дават основание да му дам положителна оценка. Дисертационният труд **“Превенция на престъпността, свързана с домашното насилие спрямо жени в Република Казахстан“** отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ, правилника за неговото прилагане и съответния правилник на ВСУ. Предлагам на уважаемото научно жури да присъди на **Макпал Бахитжанкизи Кайназирова** образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „Право“, специалност „Криминология“.

Член на научното жури:

доц.д-р Светла Маргаритова-Вучкова

гр. София, 15 май 2023 г.